

ב"ה, גליון לג סיון תשל"ט
וועד העולמי ללימוד תורה לשמה
ובזכות זה נזכה להגאולה שלימה בקרוב בב"א
מערת אליהו, חיפה, ארץ ישראל

ספר השל"ה הקדוש - במדבר דברים
פרשת וזאת הברכה תורה אור (ד)

ועל זה רמזו עיקר תולדותיהן של
צדיקים מעשים טובים (ב"ר ל, ו),
כלומר העיקר שלהם שפרין ורבין
ומבקשין תולדות הוא בשביל מעשים
טובים, דהיינו שילמדו תורה לשמה

... הכלל העולה, כי הם שתי ברכות משני מאורות, ברכת התורה של אור הגנוז סודות הפנימיות מתורה שבכתב שהיא כולה שמותיו, וברכת התורה של אור תורה שבעל פה המתברכת ומתפשטת מתורה שבכתב. ובזה יבארו מאמרי רז"ל בענין ברכת התורה, בפרק השוכר את הפועלים (פה, א) אמר רב יודא אמר רב, מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר פי ה' דבר ויגידה על מה אבדה הארץ, דבר זה אמרו חכמים ולא פרשוהו, אמרו נביאים ולא פרשוהו, עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו, שנאמר, ויאמר על עוזבם את תורתך אשר נתתי לפניהם. אמר רב יודא אמר רב, שלא ברכו בתורה תחילה, עד כאן. פירש רש"י, קרא יתירה דאשר נתתי לפניהם קא דריש

ברכת התורה אשר נתן לנו תורת אמת שהיא לפניהם של דברי תורה, וכיון דלא מברכין, גלי אדעתייהו שאינה מתנה חשובה להם, עד כאן:

יש להקשות מה זה שאמר אמרו חכמים ונביאים ולא פירשו, אם כן מה אמרו כי שתיקתם יפה מדיבורם מאחר שאמרו דברים שלא נכנסו לאוזן. עוד קשה, מה זה שחזר בסיפא והזכיר שם בעל המאמר, אמר רב יודא אמר רב שלא ברכו כו', למה לו להזכיר שמו מאחר שהזכירו בריש המאמר שאומר אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב כו'. ובראשית המחשבה סוף המעשה, רצוני לומר כשאמר מאי דכתיב כו' היתה כוונתו לגלות מפני שאין מברכין, ואם כן הזכרת שמו בסוף הוא מיותר. עוד מאמר זה במסכת נדרים (פא, א), מסיק שם בגמרא אהא דמקשה מפני מה אין תלמידי חכמים מצוין להיות בניהם תלמידי חכמים, ומסיק רבינא ואמר, מפני שאין מברכין בתורה תחילה, דאמר רב יודא אמר רב, מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת וגו', דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירשוהו עד שפירשה הקב"ה בעצמו, שנאמר, ויאמר ה' על עזבם את תורתי וגו', היינו לא שמעו בקולי היינו ולא הלכו בה, אמר רב יודא אמר רב, שלא ברכו בתורה תחילה, עד כאן. הביטו נא וראו ההפרשים שנפלו בזה המאמר במה שהוזכר בפרק השוכר את הפועלים ובמה שהוזכר בנדריים. בהפועלים אמר שדבר זה אמרו החכמים והנביאים רק שלא פירשו, ובנדריים לא הוזכר שאמרו. ובהפועלים לא הוזכרו מלאכי השרת ובנדריים הוזכרו. ובפרק הפועלים לא סיים זה הדרך של לא שמעו בקולי רק ולא הלכו בה, ועל כן הוכרח רש"י לפרש לימוד אחר דהיינו מן לפניהם וכמו שכתב רש"י, ובנדריים סיימו לא שמעו בקולי כו'. וגם בנדריים קשה קושיא דלעיל דאמר רב יודא אמר רב דסיפא מיותר:

הנה החיוב הוא לברך ברכת התורה על תורה שבכתב וברכת התורה על תורה שבעל פה, והם שני מיני ברכות בסודיהם. כי ברכת תורה שבכתב על התעוררות מציאות אור הגנוז שנתפשט בו יתברך, וכל ברכה היא התפשטות כמו שכתבתי לעיל, ואנחנו מעוררים אותו בברכה זו, וכן יהיה כי יתגלה לעתיד. וברכה שעל תורה שבעל פה היא ברכה התפשטות שלה כמעין הנובע מה שמחדשים בכל עת, והקב"ה אומר שמעתתא מפומייהו דרבנן. ועל זה סובב ענין על מה אבדה הארץ. והנה כוונת הבריאה להיות הארץ ארץ טובה, כלומר שיהיה העולם זך ודק והאדם יתלבש בכתנות אור ב'א' ויאיר אור הגנוז, וראה הקב"ה מעשיהן וגנז זה האור ונתעבה העולם ונתלבש האדם בכתנות עור ב'ע'. מכל מקום נתקדש בקצת הארץ בקדושת ארץ ישראל, וגם זה נאבד בעונותינו הרבים, כמו בבראשית בריאת שמים

וארץ יהי אור ונגנז, כן בחורבן בית המקדש השליך משמים ארץ וגו' (איכה ב, א), וחושך ולא אור ובמחשכים הושיבני. וכמו שבבראשית תכף באותו היום כשחטא האדם נתגשם, כן ענין ירושלים, אמר הכתוב (ירמיה לב, לא), על אפי וחמתי היתה העיר הזאת וגו', עד לעתיד שיוחזר הארץ הנשמה להיות כגן עדן ככתוב ביחזקאל (לו, לה), ואז אור חדש בציון. וכבר כתבתי כי ארץ ישראל שלמטה נגד ארץ ישראל שלמעלה, וארץ ישראל שלמעלה היא סוד תורה שבעל פה כמו שכתבתי לעיל:

ואז תבין כי אבידת האדם הזכה, דהיינו שעדיין אין אנחנו זוכים לשתיה כתחלת הבריאה באור הגנוז, מפני שאין מברכין בתורה תחלה. וזה נלמד מדכתיב לפניהם, וכדפירש רש"י שהברכה היא לפניה. וסוד הענין, דאיכא להקשות, האור הנגנז למה המציאו הקב"ה, מאחר שצפה שלא יהיו כדאין אם כן למה המציאו וגנזו, לא היה לו כביכול להמציאו. אלא הענין כי העליון מתעורר מתחתון, ובהתעורר התחתונים אזי בא יבא העת כי בא יבא, על כן הוא במציאות ואזי בקל יוכל להמשיכו. וזהו ענין הברכה בתחלה ואחר כך יתגלה, כי הברכה בתחלה הוא התעוררות מתחתון לעליון, זהו ענין הברכה הכולל ההתעוררות התחתון, וכשאינו מלמטה אזי אבדה ממנו ונשאר גנוז. ודבר זה היה נעלם מהחכמים והנביאים ולא פירשו, אף על פי שלא היה נעלם מהחכמים והנבונים סוד אור הגנוז, כי כמה נביאים נבאו עליו כי לעתיד יהיה לנו אור הגדול דהיינו אור הגנוז, כמו שנאמר (ישעיה ס, יט), והיה לך ה' לאור עולם, והרבה פסוקים, וכן החכמים היה גלוי להם ויסדו כמה תפילות שנזכה לאור הגדול, אבל לא ידעו לפרש דבר זה במה שתלוי בברכת התורה. זהו שאמר החכמים והנביאים אמרו ולא פירשו, כלומר אמרו הם היו אומרים תמיד ומורגל בפיהם ענין אור הגנוז, אבל לא ידעו לפרש שמחמת שאין מברכין מתעכב. ולא הזכיר במאמר הזה מלאכי השרת, כי ענין אור הגנוז יזכו בו לעתיד הצדיקים, ויהיו הם בפנים יותר ממלאכי השרת, ומלאכי השרת ישאלום ויהיו להם תלמידים, אם כן אם רבי לא שנה רבי חייא מנא ליה, אם החכמים והנביאים לא ידעו לפרש מה ששייך לעניינו קל וחומר המלאכים. והנה הוזכר אמר רב יודא אמר רב שני פעמים במאמר, להראות לנו כי מדבר בשתי פנים, אחד מאבידת הארץ הזכה שהיא כוונת הבריאה, ואחד מאבידת הארץ היא ארץ ישראל שהיתה לנו וישבנו בה ונתרחקנו ממנה. ובפרק הפועלים מביא דברי רב יודא אמר רב בנוסח דברים המרומז בו אבידת הארץ הזכה, ואומר בסיפא דאמר רב יודא אמר רב פעם שנית להורות כי יש עוד ענין אחר שאמר בזה, וזה הענין האחר שהוא על אבידת

ארץ ישראל זו הביא במסכת נדרים בנוסח שיהיה מרומז בו כמו שאפרש אם ירצה השם, ואומר בסיפא דאמר רב יודא אמר רב בפעם שנית להורות כי עוד ענין אחר והוא הענין המוזכר בפרק הפועלים:

ועתה אפרש הך דנדרים, ואקדים מה שכתב הבית יוסף ריש סימן מ"ז וזה לשונו, רבינא אמר מפני שאין מברכין בתורה תחילה, כלומר בתחילת עסקם בתורה בכל יום, ותלמידי חכמים מתוך שהם זהירים לעסוק בתורה ורגילין בה, אינם זהירים לברך כשפותחין, לא מקיימא ברכתא כדכתיב נהיה אנו וצאצאינו לומדי תורה, כך כתב שם המפרש. ורבינו הגדול מהררי"א ז"ל כתב, שהטעם שאינם זוכים לבני תלמידי חכמים מפני שאין מברכין בתורה, הוא לפי שמאחר שאין מברכין על התורה מורה שאין קורין אותה לשמה אלא כאומנות בעלמא, לפיכך אין זוכין לשלשלת הנמשך לעוסק בתורה לא ימושו מפ"ך וכו', עד כאן לשונו. והנה ארחיב הדיבור, כבר כתבתי הברכה היא ענין התפשטות, ונודע כי בראשית בשביל התורה וישראל, דהיינו שילמדו התורה. ותכלית הלימוד הוא שיבא לידי מעשה, כי תלמוד גדול שמביא לידי מעשה, ואז מתפשט מלימוד למעשה. וכמו שמוזכר בברכת אהבה רבה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, זהו הנקרא לימוד לשמה. ופירוש לשמה הוא שלומד על מנת שיקיים הכתוב בה ולשם זה לומד, כקורא כתב המלך לשם זה שרוצה לעשות מה שמצוה המלך. ובא ציווי גדול בעסק התורה לראות שתתפשט התורה, על כן מחויב ללמדה את בניו, כמו שנאמר (דברים יא, יט), ולמדתם את בניכם, ולא תפסוק שלשלת התורה. ועל זה רמזו עיקר תולדותיהן של צדיקים מעשים טובים (ב"ר ל, ו), כלומר העיקר שלהם שפרין ורבין ומבקשין תולדות הוא בשביל מעשים טובים, דהיינו שילמדו תורה לשמה. ועל זה אמר הפסוק (קהלת יב, יא), דברי חכמים כדרבנות וכמסמרות נטועים, ואמרו רז"ל (חגיגה ג, ב), מה נטיעה זו פרה ורבה, אף דברי תורה פרין ורבין, זהו נאמר מכל צד, הן התפשטות דברי תורה כמעין המתגבר שלא יהיה שכל עקר רק שכל מוליד, הן להעמיד תלמידים, כל המלמד בן חבירו תורה כאלו ילדו (סנהדרין יט, ב), והבנים שיוליד מכל שכן שילמדו. ובתנאי זה נתנה להם הארץ ואוירא דארץ ישראל מחכים (ב"ב קנח, ב), דכן כתיב ולמדתם את בניכם וסמ"ך ליה למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה. ולזה הוזכר בנוסח הברכה שהיא התפשטות, כמו שכתבתי לעיל כל ברכה היא התפשטות, והוזכר שם צאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל, ומי שאינו מברך נמצא אין צאצאיו תלמידי חכמים, ובשביל זה אבדה הארץ שהוא אוירא דמחכים, כי אבדה חכמת חכמיו. ובזה מבואר

בנדירים שאמר שם רבינא מפני שאין מברכין בתורה תחילה, דאמר רב יודא אמר רב, מאי דכתיב מי האיש כו'. וקשה מה קישור יש לדברי רב יודא למאמר רבינא שאמר דאמר רב יודא, כי רב יודא לא מדבר מבני תלמיד חכם רק מהארץ. ולפי מה שכתבתי הכל הוא ענין אחד, דקיום הארץ תלוי בולמדתם את בניכם, ואם הא ליתא גם הא ליתא:

והכלל העולה מזה, כי הלימוד עתה הוא לימוד לשמה דוקא, דהיינו ללמוד ולעשות, ובזה דברי תורה פרין ורביין ומתפשטין. והיום לעשותם, כי עתה הוא עולם המעשה, והברכה מורה אלימוד לשמה. והנה דבר זה אינו מסור אלא ללב, כי מי הוא זה שיודע מה שבלב חבירו, וכל דבר המסור ללב כתיב בו ויראת מאלהיך, כי אינו ידוע רק להשם יתברך ולא לזולתו. ואף מלאכי השרת אינם יודעים מה שבלב האדם, כי אינם יודעים עניינים הנסתרים כי אם מה שמגלה להם השם יתברך, כמו שכתב הזוהר בענין איה שרה אשתך. ואף שכתבו התוספות בפרק קמא דשבת (יב, ב) בענין המלאכים שאינם מבינים התרגום, וכתבו, תימה הלא יודעים דברים שבלב כו'. לפי קבלתנו האמיתית הם דברים דחויים, וכבר הארכתי בענין זה ותירצתי שם מה שנראה סותר לזה בתלמוד, אבל המוסכם הוא שאין להם ידיעה בהנעלמות. וזהו ענין שנשאל לחכמים ונבונים ולמלאכי השרת ולא פירשו דבר זה, כי מהיכן ידעו שלא למדום לשם שמים, כי הם יראו לעינים. אמנם ה' יראה ללבב, על כן פירש הוא יתברך. וזה המאמר דנדירים מדבר מאבידת הארץ ארץ ישראל כפשוטו. ואין להקשות מנא ליה לרב יודא אמר רב לפרש זה הפסוק בשני פנים. ויש לומר משום דקשיא ליה כפל, דלפניהם מוכח גם כן מיניה שלא ברכו מתחלה וכמו שכתב רש"י בפרק הפועלים, ומסיפא דקרא לא שמעו בקולי ולא הלכו בה מוכח גם כן מיניה שלא ברכו תחלה וכדאיתא בהדיא בנדירים. אלא הם שני ענייני ארץ ושני ענייני ברכות. ובזה ניחא נמי דקשיא בפסוק דיוק דרישא אדסיפא, דברישא אמר מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר פי ה' דבר וגו' שהם החכמים ונבונים, אז היה שולל החכמים והנבונים ולא היה שולל המלאכים, ובסיפא דקרא אמר ויאמר ה' וגו', השם יתברך בעצמו ובכבודו הוא הגיד, משמע שנתעלם אף מהמלאכים, ולפי מה שכתבתי אתי שפיר, ובכוונה מכוונת לא הזכירו מלאכי השרת במאמר דפרק הפועלים ובמסכת נדרים הזכירו מלאכי השרת, ומעתה נתבארו המאמרים היטב:

ועל ענין אור הנסתר ואור הנגלה יתבאר מה שאמר הכתוב (דברים לג, ח), וללוי אמר תומיך ואוריך. וקשה, דהיה לו לומר אוריך ותומיך, כי כן בכל מקום

מזכירים אורים ותומים. וכן הוא בדין, כי מתחלה האירו האותיות והיו בולטות, ואחר כך היו נשלמים ונעשים מהם תיבות. והנני אקדים הקדמה, כי לא כמדותיו של הקב"ה מדת בשר ודם, אצל השם יתברך מתחלה הנסתר ואחר כך נמשך ברצונו ההתפשטות וההתגלות, ואצל השגת האדם הוא להיפך, מתחלה צריך להבין הנגלה ואחר כך עולה בהשגתו למעלה למעלה מהנגלה אל הנעלם. וזהו שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים טז, ח), ומי שהוא נגד חבירו אז שמאל כנגד ימין וימין נגד שמאל, והוא משל כשפופרת הנכנס ראשון יוצא אחרון. ועוד צריך שתדע כי מעלת ורוממות רוחניות של תומים הוא יותר ממעלת רוחניות של אורים, כי זה הוא באותיות וזהו בתיבות שלימות, על כן הרוחניות של התיבות הוא ביותר קרוב אל המקור העליון והוא ברום ההסתר, וממנו משתלשל ומסתעף רוחניות האותיות שהם ענפים. הרי מצד השם יתברך ברוך הוא, הוא רוחניות תומים ואורים, ומצדינו דהיינו השגת הכהן והשואל באורים ותומים, מתחלה אורים ואחר כך תומים. ומה שאמר וללוי אמר תומיך ואוריך, הנה מאמר תומיך ואוריך מדבר עם השכינה יתברך. ואחשוב שרש"י כיון לזה במה שכתב וזה לשונו, תומיך ואוריך כלפי שכינה הוא מדבר, הנה שרתה השכינה על רש"י ז"ל שבמלות קצרות אלו תיקן ורמז לכל מה שכתבתי:

הכלל העולה, ההתעוררות מלמטה למעלה עולה, עד כי יבא שילה, ואור הגנוז יתגלה, וכיום תאיר הלילה, במהרה בימינו אמן: להגאולה שלימה בקרוב בב"א

(המשך אי"ה בגליון הבא)